

EMTA heli, visuaali ja muusikatehnoloogia festival

COMMUTE 7

Heaolu / *Being Well*

Gian Carlo Menotti ooper „MEEDIUM“

COMMUTE#7
8.–16.05.2025

8.05.2025 – 19.00 (*esietendus*)
9.05.2025 – 19.00
EMTA suur saal

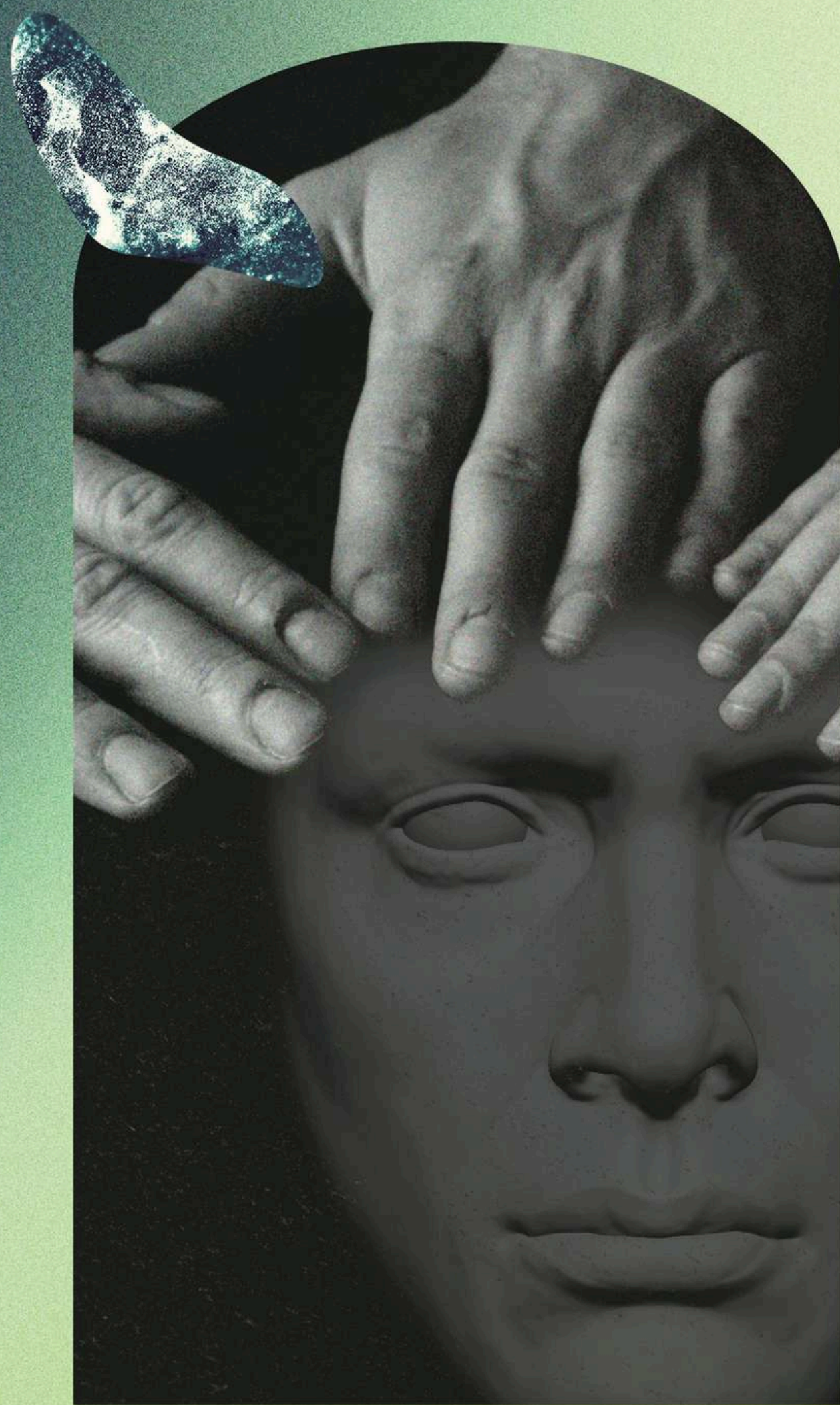
Gian Carlo Menotti ooper „Meedium“

Lavastaja LIIS KOLLE
Kostüümid KALLE AASAMÄE
Valgus ROMMI RUTTAS

Videokujundus SANDRA LEON ja RYAN ADAMS, juhendaja
EINIKE LEPIK

Pianistid-repetiitorid ENE RINDESALU ja AVE WAGNER

Klaveril AVE WAGNER

Osades 8. mail:

Madame Flora – RAEL RENT (metsosopran, RO Estonia)
Monica – MARTA OJASOO (sopran)
Mr. Gobineau – SAMPO-ELIAS ASIKAINEN (bariton)
Mrs. Gobineau – VIKTORIYA LYKOVA (sopran)
Mrs. Nolan – ANATASSIA DANILENKO (metsosopran)

Osades 9. mail:

Madame Flora – RAEL RENT (metsosopran, RO Estonia)
Monica – MARTA OJASOO (sopran)
Mr. Gobineau – RUYAO WANG (bariton)
Mrs. Gobineau – BIRGITA PALO (sopran)
Mrs. Nolan – NAIRA HATŠATRUJAN (metsosopran)

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia klassikalise laulu ja audiovisuaalse loomingu eriala ühistööna tuuakse lavale 1946. aastal esietendunud **Gian Carlo Menotti ooper „Meedium“**. Lavastus ühendab meisterlikult muusika ja videokunsti, luues visuaalselt kaasahaarava teatrielamuse.

Lavastuse keskne tegelane on Madame Flora, vale-meedium, kelle väidetavad spiritistlikud võimed on tegelikult petlikud. Need valed viivad teda lõpuks üha sügavamale sisemisse kaosesse. Ühel öhtul tajub ta seletamatut ja hirmuäratavat jõudu, mis käivitab paranoilise allakäigu, kus põimuvad hirm, kahtlused, alkoholism ja vägivald.

„Meedium“ on põnevus- ja õudusoooper, mille pingeline ja salapärane muusika avab sügavalt tegelaste keerulist sisemaailma. Esmakordselt on EMTA laval videokunst mitte ainult lavakujunduse lisandina, vaid lahutamatu osana loo jutustamises, pakkudes publikule unikaalset ooperielamust.

Ooper on osa Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia heli, visuaali ja muusikatehnoloogia festivalist COMMUTE#7, mis kannab alapealkirja „Heolu“. Festival toimub 8.–16. maini ning keskendub tänavu vaimse tervise teemadele.

Etendus on inglise keeles eestikeelsete subtiitritega, ühes vaatuses ja kestab ligikaudu üks tund.

Kes või mis on meedium?

Gian Carlo Menotti ooper „Meedium“ jõudis publiku ette küll alles pärast Teist maailmasõda, ent tõukub sisuliselt 20. sajandi algul läänemaailmas levima hakanud ja eriti 1920. aastatel hoogustunud spiritismimoest. Transsi uinutatud isik, tavaliselt naine, sai vahendajaks teispoolseusega ning väidetavalt võis tema kaudu suhelda surnutega. Eriti linnades oli toimunud ilmalikustumine, ent inimeste valmisolek uskuda üleloomulikkusesse säilis.

Sellelt pinnalt on loodud Madame Flora tegelaskuju, keda koduselt kutsutakse Babaks. Tema päritolu ja elukäiku avatakse vaid vihjamisi. Äraelamise kindlustamiseks on ta hakanud läbi viima seansse, kus kliendid usuvad end kohtuvat oma surnud lähedastega, ent tegelikult esineb oma häälega nende nimel võimuka ema meelevalda jäänud täiskasvanud tütar Monica. Visuaalse poole eest hoolitseb salapärane tegelane Toby, kes ei räägi, ent on väga osav vaatemänge korraldama. Flora väidab, et korjas poisi üles tänavalt ja päästis ta näljasurmast, ent pärast seletamatut rünnakut ühe „seansi“ ajal hakkab ta Tobyt kahtlustama oma elu kallale kippumises. Hirm ja kahtlused ajavad ta lõpuks hulluks, Monica on vaba põgenema.

Ooperiklassi koostööks audiovisuaalse loomingu erialaga sobis „Meedium“ just seetõttu, et on olemas tegelane, kes ilmutab end vaid visuaali kaudu, samas on peaaegu kogu aeg kohal, jälgib ja reageerib. Siit oli vaid samm arusaamani, et Toby võib olla tehisaru, omamoodi Alexa või Siri, mida tema „kodused“ inimlikustavad. Monica soovib temaga kogada oma väljaelamata romantilisi fantaasiaid, Flora omistab talle pahatahtlikke kavatsusi. Mõlemal suunal hakkab Toby „vastu mängima“ ning kujundab sellega ema ja tütre edasise saatuse. Laval väljendab Toby end kolme suure ekraani abil, osaledes otseselt lavategevuses.

Liis Kolle

Liis Kolle

Itaalias sündinud ja Ameerikas karjääri teinud **Gian Carlo Menotti** (1911–2007) on pälvinud tuntuse 20. sajandi ühe enimmängitud ooperiheliloojana, kes panustas sellesse žanrisse 25 teosega. „Iga teema sobib ooperiks, kui helilooja tunnetab seda nii sügavalt, et peab selle välja laulma,“ on täheldanud Menotti, kes kirjutas ise oma ooperite libretod ning oli sageli ka lavastaja rollis. Tema edu pandiks oli loomupärane meloodiline anne ja dramaturgiline vaist ning oskus kohanduda Ameerika muusikateatri ootuste ja muutuva ajastu vajadustega. 13-aastaselt Milano Verdi-nimelisse konservatooriumi astudes oli imelapsest Menotti juba kahe ooperi („The Death of Pierrot“, 1922 ja „The Little Mermaid“, 1923) autor. 17-aastaselt suundus ta USAsse, kus õppis kompositsiooni Philadelphia Curtise muusikainstituudis Rosario Scalero käe all.

Varsti pärast kooli lõpetamist valmis tal koomiline ooper „Amelia Goes to the Ball“, mis tuli esmaettekandele 1937. aastal Philadelphias ja aasta hiljem suure publikumenuga New Yorgi Metropolitan Opera laval, avades heliloojale uksi nii Ameerika kui Euroopa teatritesse. Järgneva paari aastakümne jooksul komponeeris Menotti oma tuntuimad lavateosed: „The Medium“ (1946) „The Telephone“ (1947), „The Consul“ (1950), „Amahl and the Night Visitors“ (1951) ja „The Saint of Bleecker Street“ (1954), mis kinnistasid tema positsiooni 20. sajandi Ameerika ooperimaastikul. Väljaspool ooperižanri lõi ta kaks balletti, instrumtaalkontserte, ühe sümfoonia („Halcyon“) ja sümfoonilise poeemi „Apocalypse“, kammerteoseid ja vokaalmuusikat.

1958. aastal asutas ta Itaalias Spoleto festivali (Festival dei Due Mondi ehk Kahe Maailma festival), mis sai kultuurisiillaks Euroopa ja Ameerika muusikute vahel ning 1977. aastal kutsus ta Lõuna-Carolinas ellu selle sõsarfestivali (Spoleto Festival USA). Menotti on olnud Curtise muusikainstituudi heliloomingu õppejõud ja Teatro dell’Opera di Roma kunstiline juht. Talle on omistatud kahel korral Pulitzeri preemia (ooperite „The Consul“ ja „The Saint of Bleecker“ eest), samuti Kennedy keskuse elutöö preemia (1984) ning aasta muusiku tiitel (1991) ajakirjalt Musical America.

1977. aastal külastas Gian Carlo Menotti Eestit, kus ta elas kaasa Rahvusooper Estonia „Telefoni“ etendusele Aarne Miku lavastuses. Tema loomingust on jõudnud Eesti teatrilavadele ka poliitiline draama „Konsul“, algselt raadio-ooperina sündinud „Vanatüdruk ja varas“, kogupere jõuluooper „Amahl ja öised külalised“ (maailma esimene teleooper, 1951) ja psühholoogiline lühiooper „Meedium“. Lapsepõlveteoseid arvestamata on „Meedium“ (1946) autori neljas ooper. Selle lavateose loomise idee ulatub 1936. aastasse, mil Menotti viibis ühes Salzburgi lähedal asuvas väikelinnas ning läks tuttavate kutsel nendega kaasa spiritistlikule seansile. Helilooja on meenutanud:

„Võtsin nende kutse meeleldi vastu, kuigi tunnistan, et olin skeptiline. Seansi edenedes hakkasin aga mõnevõrra murelikuks muutuma. Omamata ise kogemusi millegi üleloomulikuga sai mulle tasapisi selgeks, et mu võõrustajad oma meeleheitlikus soovis uskuda tõepoolest nägid ja kuulsid oma surnud tütart Doodlyt (nimi, mille ma ooperis säilitasin). Mina, mitte nemad, tundsin end petetuna. Nende usu ja veendumuse loov jõud ärgitas mind uurima omaenda küünilisust ja pani mind imestama reaalsuse mitmekihilisuse üle.“

Psühholoogilises kammerooperis „Meedium“ leidis helilooja isiklik kogemus mõjuva sõnalis-muusikalise väljenduse. Teos käsitleb eksistentsiaalset hirmu tundmatu ees ning küsimust, kas me suudame eristada reaalsust illusioonist, kui piir nende vahel ähmastub. Ooperi sündmustik rullub lahti Madame Flora (Baba) kodus, kus ta korraldab lavastatud spirituaalseid seansse, abiks teismeline tütar Monica ja tumm noormees Toby. Esimeses vaatuses valmistuvad nad seansiks, kuhu tulevad leinast murtud kliendid lootuses oma surnud lastega kontakti saada. Baba annab usutava etenduse, kuni tunneb järsku oma kõri ümber kellegi käsi ning ajab paanikasse sattudes külalised välja. Teises vaatuses muutub Baba järjest paranoilisemaks, kahtlustades ja süüdistas enda hirmutamises Tobyt. Kui pinge kasvab ja salongi laskub pimedus, kulmineerub „Meedium“ šokeeriva lõpplahendusega. „Vaatomata oma süngele õhustikule ja öövastavale lõpule on „Meedium“ tegelikult ideede draama. See jutustab tragöödia naisest, kes on lõksus kahe maailma vahel – ühelt poolt tegelikkuse maailm, millest ta ei suuda täielikult aru saada, ja teisalt üleloomulik maailm, millesse ta ei suuda uskuda,“ on märkinud helilooja. Muusikaliselt ühendab „Meedium“ hilisromantilist väljenduslaadi ja kinolikku atmosfääri: meloodilised vokaalpartiid, tihedad, paiguti dissonantsed harmooniad, dramaatilised kontrastid ja kujundlik orkestratsioon loovad tugeva psühholoogilise pingevälja.

„Meedium“ valmis Columbia ülikooli Alice M. Ditsoni fondi tellimusel ning tuli esiettekandele 8. mail 1946 nimetatud ülikoolis. Järgmisel aastal mängiti seda suure menuga Broadwayl koos Menotti koomilise lühiooperiga „Telefon“ – kokku üle 200 korra. 1951. aastal valmis „Meediumi“ põhjal film, mis võistles 1952. aasta Cannes’i filmifestivalil.

Kriitikud on Menottile ette heitnud küll sentimentaalsust ja vanamoodsust, ent tunnustanud tema võimet luua tugevaid karaktereid ja kaasahaaravat draamat. „Menotti oskab kasutada lihtsaid muusikalisi vahendeid, et maalida keeruline psühholoogiline portree. „Meedium“ on rohkem kui kummituslugu – see on uurimus süütundest ja enesepettusest.“ (The New York Times)

Evelin Kõrvits

Liis Kolle on ooperilavastaja, õppejõud ning muusika- ja teatriajakirjanik. Ta on lõpetanud Tartu ülikooli teatri- ja kirjandusteaduse magistrina (magistritöö „Hanno Kompuse kujunemine lavastajaks“) ning Berliini Hanns Eisleri nimelise Muusikakõrgkooli muusikateatri lavastaja erialal. Ta on täiendanud end lavastajate Peter Konwitschny ja Volker Schlöndorffi meistrikursustel ning kultuurikorralduse alal Berliini Cimdata Meediaakadeemias. Liis Kolle on olnud Bayreuthi festivali ja Deutsche Bank Kulturstiftungi stipendiaat ning Eesti Vabariigi kultuuripreemia ja Eesti teatri aastapreemia nominent. Ta on tegutsenud aastail 2007–2011 ja alates 2015. aastast EMTA ooperistuudio lavastajana, lisaks on ta õpetanud GieBeni ülikoolis Saksamaal, EMTA lavakunsti osakonnas, Eesti Kunstiakadeemias ja viinud läbi meistrikursusi. Ta on tõlkinud näidendeid ja libretosid.

Lavastusi: Lortzing „Salakütt“, Rossini „Sevilla habemeajaja“, Wagner „Tristan ja Isolde“ (Teater Vanemuine 2002, 2003 ja 2022), Rossini „Sinjoor Bruschino“, Vihmand „Armastuse valem“, Offenbach „Orpheus põrgus“ (Rahvusooper Estonia 2004, 2008 ja 2022), Haydn „Üksik saar“, Beethoven „Fidelio“ (Nargen Opera 2006

Liis Kolle

Liis Kolle

ja 2007), Varres „Käidi ja külvati varjude seemneid...“, Kozlova-Johannes „söövitab.tuhk“ (esiettekanded, Eesti Muusika Päevad 2016 ja 2022), Kaumann „Kaubamaja“ (esiettekanne, Teater Vanemuine 2022), Ravel „Laps ja nõidus“, Händel „Rinaldo“, Blacher „Abstraktne ooper nr 1“ (kõik Eesti esiettekanded, EMTA 2010, 2011 ja 2020), Britten „Väike korstnapühkija“ (EMTA 2023), Cavalli „La Calisto“ (Eesti esiettekanne, EMTA 2024) jt.

Esinemised: Berliini Konzerthaus, Euroopa Kultuuride Muuseum/Preisi Kultuuri Sihtasutus, Berliini Soome Instituut, EV suursaatkond Saksamaal.

Filmilinastused: Club Chausseestr. 131, Friedrich-von-Donnersmarck-Stiftung (mõlemad Berliinis).

Ave Wagner (neiupõlvenimega Sikk) alustas klaveriõpinguid Põlva Lastemuusikakoolis Anne Rajaste käe all ja jätkas Tallinna Muusikakeskkoolis vanemõpetaja Maigi Pakri klaveriklassis, lõpetades hiljem Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, kus tema juhendajateks olid professorid Ivari Ilja, Marje Lohuaru ja Helin Kapten. Ta on omandanud magistrikraadi saateklassi erialal ning kaitsnud magistritöö pianist-repetiitori rollist ooperis. Magistriõpingute raames täiendas Ave end Prantsusmaal Lyoni Kõrgema Konservatooriumi saateklassi osakonnas ning hiljem Šveitsis Genfi Kõrgemas Konservatooriumis ja Genfi Rahvusooperis, keskendudes suuresti prantsuse ooperitele ja mélodie’le.

Wagner alustas tööd klaveri- ja saateklassiõpetajana Nõmme Muusikakoolis. Alates 2001. aastast on ta Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias saateklassi ja ooperistuudio vanemlektor. Aastatel 2001–2004 töötas ta paralleelselt Lyoni Rahvuslikus Ooperiteatris pianist-repetiitorina, 2004–2019 Genfi Kõrgemas Konservatooriumis vokaaltreeneri ja klaverisaatjana ning maailmakuulsa laulja ning dirigendi Nathalie Stutzmanni assistendina. Samuti oli ta vokaaltreener Berni Kunstide Kõrgkooli filiaalis Bienne’is. Alates 2022. aastast on Ave Wagner ka Rahvusooper Estonia pianist-repetiitor. Ta on oma karjääri jooksul osalenud mitmetes ooperiprojektides ja teinud koostööd paljude mainekate lauljate ja dirigentidega, teiste hulgas praegused ooperilavade staarid Sonya Yoncheva ja Benjamin Bernheim, samuti Ain Anger ja Jaakko Ryhänen. Ave on olnud klaverisaatja paljudel meistrikursustel, mida on teiste hulgas juhendanud Teresa Berganza, William Christie, Edda Moser, Nathalie Stutzmann, Patricia Petibon, Leontina Vaduva, Sergei Leiferkus, Robert Tear, François Le Roux, Jean-Paul Fauchecourt, Alain Garichot, Dale Duesing, Luisa Castellani, Hedwig Fassbender, Danielle Borst, Gilles Cachemaille, Cynthia Makris ja Chen Reiss. Ta on esinenud kontsertidega nii Eestis kui rahvusvaheliselt.